

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור
היכל
תשיעי
שער
שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

משפטים

(חלק בא — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת משפטים, כא-כז שבט, ה'תשפ"ב (ב)

מוקדש לזכרון הרבנית הצדקנית
מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע
בקשר עם יום היארצייט־הילולא כ"ב שבט, ה'תשפ"ג
אשת נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר זי"ע

ע"י

מנחם מענדל בן חנה שרה
חי' מושקא בת חנה בת'
רחל בת חי' מושקא
שיינא בת חי' מושקא
לוי בן חי' מושקא
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

משפטים

ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת".

אבל צריך להבין טעם השינוי שבפירוש רש"י – שהביא הדוגמא ד"זקן ואינו לפי כבודו" במקום "כהן" (והי' בין הקברות" שבמכילתא.

אמנם דוגמא זו ד"זקן ואינו לפי כבודו" נזכרה גם בספרי (ובגמרא⁶), אבל על הפסוק "לא תראה את שור אחיך גוי נדחים והתעלמת מהם גוי" – פעמים שאתה מתעלם. . הי' כהן והוא בבית הקברות או שהי' זקן ואינו לפי כבודו כו' פטור" – ותמוה:

הלמאי השמיט רש"י בפירושו הדוגמא (כהן והי' בין הקברות) שהובאה במכילתא על אתר, והביא נדון (זקן ואינו לפי כבודו) שהוזכר בדברי חז"ל⁸ על פסוק אחר?!

עוד צריך להבין:

(א) במכילתא הובא תחילה הנדון ד"חמור של גוי ומשאו של ישראל" –

ושינה רש"י בהתאם לפירושו לפני⁷ ש"עזיבה זו לשון עזרה".

(6) ב"מ ל, סע"א.

(7) תצא כב, א (הובא בפרש"י שם. וראה לקמן סעיף ג). ועד"פ עה"פ (שם, ד) – גבי טעינה – "לא תראה את חמור גוי נופלים בדרך והתעלמת גוי" (ושתיקת רש"י שם י"פ כי סומך על פירושו לפני⁷).

(8) בגמ' (שם ע"ב) הובא הדין דכל בשלו פורק כו', משא"כ בזקן ואינו לפי כבודו כעובדא דר' ישמעאל ברבי יוסי. אבל לא הובא זה בפירוש הכתוב, וחדלת גוי" – פעמים שאתה חודל. וראה לקמן הערה 14, 17.

א. על הפסוקי "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" איתא במכילתא: "פעמים שאתה חדל פעמים שאתה עוזב, כיצד (ומביא ב' דוגמאות ש"אתה חדל"): (א) (חמור של ישראל ומשאו של גוי עזוב תעזוב עמו) חמור של גוי ומשאו של ישראל וחדלת מעזוב לו. (ב) הי' (הבהמה) בין הקברות אל יטמא (אם הי' כהן)".

אף רש"י בפירושו על התורה הביא דרשה זו

– בהמשך לפירוש הפסוק לפי פשוטו, אשר "כה פתרונו, שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו בתמי' עזוב תעזוב עמו"² (ומביא רש"י דוגמא³ על כך מן הכתוב⁴: "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני גוי' לא תירא מהם") –

"ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר⁵, הא כיצד זקן

(1) פרשתנו כג, ה.

(2) נ"ל שכן צ"ל – כל זה בדיבור אחד (ולא כפי שנדפס בחומשים – התיבות, וחדלת מעזוב לו" ו"עזוב תעזוב עמו" באותיות גדולות), וכדמוכח ג"כ מהמשך לשון רש"י "כיוצא בו כו". וראה גם ס' זכרון כאן.

(3) אחרי שמפרש ש"עזיבה זו לשון עזרה" – כי זהו ההכרח ד, וחדלת מעזוב לו" הוא ל' בתמי' (משא"כ אם נפרש עזיבה זו ככרוב המקומות).

(4) עקב ז, יז"ח.

(5) במכילתא "עזוב" (ע"ד לשון הפסוק).

בלא תעשה ועשה, ולכן מובן מעצמו כפשטות שאינה נדחית מפני עשה א' (ד"עזוב תעזוב עמו")¹¹; וא"כ יש לומר שלפיכך לא הביא רש"י נדון זה¹², כיון שלשם כך אין צורך להזקק ללימוד (מיתור הלשון), "וחדלת גו".

[ע"ד דברי הגמ' לגבי הלימוד מהפסוק, והתעלמת] – "פעמים שאתה מתעלם" – שהלימוד נדרש רק למעט "זקן ואינו לפי כבודו", ולא לאפוקי "כהן והוא בבית הקברות" (ועד"ז) – לא בנוגע לאופן ש"היתה מלאכה שלו מרובה משל חברו"¹³].

אבל באמת בלאו הכי אין לומר שסבירא לי' לרש"י שהפטור (בב' הנדונים) נלמד מהפסוק, "וחדלת" (ומטעם זה לא הביא את המקרה ד"הי בין הקברות")

– כי לפי זה יקשה [לא רק מדוע הביא רש"י הדוגמא ד"זקן ואינו לפי כבודו", שלא נזכרה במכילתא, אלא יתר על כן]: א"ת אפשר ללמוד מיתור לשון תמא ("וחדלת גו") ב' דינים

העשה דכיבוד או"א והו"א דדחי עשה ול"ת טומאה (וראה עד"ז זית רענן לילקוט כאן), אלא שבגמרא מסיק שגם על זה אין צריך קרא, כי העשה דכיבוד מלכתחילה אינה בשאמר לי לעבור על המצוה. ע"ש. ואכ"מ.

(11) או כטעם ה' בגמ' שם (וברמב"ן שם הביא גירסא שרק טעם זה הובא בגמ'), ותו לא דחינן איטורא מקמי ממונא". וטעם זה הובא ברע"ב עה"ת כאן.

(12) ואולי מטעם זה הביא במדרש לקח טוב כאן רק הדוגמא דחמור נכרי כו', והשמיט "הי' בין הקברות". וגם בפ' תצא (שם, א) השמיט דוגמא זו, אבל הביאה להלן שם (פסוק ד). ואכ"מ.

(13) שנלמד ממש"נ (ראה טו, ד) אפס כי לא יהי' בך אביון (ב"מ שם).

ואילו רש"י שינה והביאו כדוגמא שני'?

(ב) מפני מה הוסיף רש"י (ע"ד לשון המכילתא⁵) גם "ופעמים שאתה עוזר?" ובשלמא במכילתא מתאימה הוספה זו היטב להמשך הענין – לפי ששם נדונו ב' האופנים ההפכיים ד"חמור כו' ומשאו של גוי", "חמור של ישראל ומשאו של גוי", ו"חמור של גוי ומשאו של ישראל", ולכן "פעמים כו' פעמים שאתה עוזב"; אבל רש"י לא הזכיר כי אם את האופן ד"בהמת נכרי כו' וחדלת" – וא"כ מה מקום יש להזכיר "ופעמים שאתה עוזר", בשעה שאינו עוסק בזה בפירושו?

(ואם כוונתו לחיוב הכללי ד"עוזר" – הרי זה מפורש בפסוק "עזוב תעזוב". ועוד – איך ייאמר על כך "פעמים שאתה עוזר"!).

ב. הטעם שלא הביא רש"י הנדון (מהמכילתא) ד"הי' בין הקברות" – הי' אפשר לכאורה לבאר:

מה שלא הותר לכהן להטמא כדי לקיים מצות עשה ד"עזוב תעזוב עמו", הוא לפי¹⁰ שטומאת כהן היא

(9) וכפרש"י תצא הנ"ל שכותב רק "פעמים שאתה מתעלם וכו'" (אף שבספרי ובב"מ שם מוסיף "ופעמים שאי אתה מתעלם").

(10) ראה ב"מ שם (סע"א) לענין השבת אבידה (ויתירה מזה בנדו"ד (פריקה) שיש רק עשה – ראה בארוכה במפרשים לב"מ שם).

אבל להעיר שמלשון המכילתא, יכול יטמא מפני שמ"ע קודמת לל"ת לכך נאמר וחדלת מעזוב" משמע, שאין הטעם משום דבטומאת כהן יש עשה ול"ת (וראה גם רע"ב עה"ת כאן), כ"א שזהו לימוד מ"וחדלת".

ובמלבי"ם כאן מפרש שזהו מה שמוסיף במכילתא, "אל אביו הטמא" שאז יש גם

ועפ"ז הדרא קושיא לדוכתה: מפני מה לא הביא רש"י הנדון שהובא במכילתא על אתר, הי' בין הקברות¹⁹?
ג. ויובן זה בהקדים ביאור הטעם שהוצרך רש"י מעיקרא לפרט דוגמאות לדבריו

ובפרט שבפסוק „והתעלמת” כתב רש"י „ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו'” – ולא פירט אימתי „פעמים שאתה מתעלם”, אלא הסתפק בהוספת „וכו'”.

[ודוחק גדול לומר שבספר דברים כפ' תצא – לא פירט מפני שסמך על הזכרתם גבי „וחדלת” בפרשתנו בחומש שמות!]

ובפרט אשר: (א) כאן מדובר בחיוב פריקה, ושם – בהשבת אבידה; (ב) הנדון השני שבדברי רש"י כאן – „בהמת נכרי ומשאו של ישראל” – אינו שייך בהשבת אבידה (שהרי אסור להתעלם מ„משאו של ישראל”).

ובהכרח לומר, שכיון שענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש הכתובים בלבד, ולא להורות (פרטי) דינים, על כן הביא שם רק החלק מדרשת חז"ל הנוגע לפירוש הכתוב („לא תראה והתעלמת – פעמים שאתה מתעלם”);

ועפ"ז – מאחר שבפרשתנו פירט רש"י הדוגמאות ד„פעמים שאתה חודל” – הרי מזה גופא משמע, שפירוטן בעניננו נוגע לפשט הכתוב ד„וחדלת גו'” ומוסיף בו הבנה.

(היתרים) נפרדים¹⁴: א) „זקן ואינו לפי כבודו” – שחיוב פריקה („לפרק המשא”¹⁵) אינו דוחה כבוד האדם; ב) „בהמת נכרי כו' וחדלת” – שחיוב פריקה אינו שייך לאיסור צער בעלי חיים (שכן מצד צער בעלי חיים אין כל נפק"מ למי שייכת הבהמה)¹⁶?

ועל כרחק צריך לומר, שאף שהלימוד מ„וחדלת” אינו מקור הפטור דב' הנדונים¹⁷, אעפ"כ כרכם רש"י יחדיו, שכן סוף-סוף שניהם בכלל „פעמים שאתה חודל”¹⁸ –

14 וראה ריטב"א לב"מ (לב, ב), שו"ת רדב"ז ח"ז סי' אלה תקמב (הועתק בשטמ"ק שם לג, א) – דלרבנן שס"ל צער בע"ח דאורייתא ובהמת נכרי כו' חייב בפריקה, למדין הפטור דזקן ואינו לפי כבודו גבי פריקה מ„וחדלת” (ולר' יוסי הגלילי דס"ל צער בע"ח לאו דאורייתא ואצטריך קרא ללמד דבהמת נכרי כו' פטור, יליף זקן כו' גבי פריקה במכש"כ מאבידה).

15 לשון רש"י כאן.
16 כדאיתא בב"מ (לב, ב) דברייתא זו שבהמת נכרי כו' וחדלת איתא כו' יוסי הגלילי שס"ל צער בע"ח לאו דאורייתא. וראה רש"י ד"ה צער בע"ח שבת קכח, ב.

17 וי"ל שע"ד הפשט אצטריך קרא רק להפטור דבהמת נכרי כו', אבל זקן ואינו לפי כבודו ידעינן מסברא, דכיון דבשלו לא הי' פורק אינו מחויב בדחיבירו (וראה רלב"ג כאן השרש הט'). ולהעיר שגם למ"ד צער בע"ח דאורייתא כתב הר"ן (ב"מ ל, ב) דזקן ואינו לפי כבודו פטור מסברא, דכיון דצער בע"ח הותר לתשמישם של בנ"א כש"כ לכבודם (וראה רע"ב עה"ת כאן: דעשה דממון . . לא דחי . . כבודו של זקן זה). וביראים סי' רסח, דנלמד מהשבת אבידה שבה מפורש זקן ואינו לפי כבודו פטור (וראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' עוברי דרכים וצער בע"ח סעיף ה). וראה רדב"ז שבהערה 14. ואכ"מ.

18 ע"ד שבספרי וב"מ שם הובאו ג' דוגמאות אף שהקרא לא איצטריך רק לזקן ואינו לפי כבודו, כנ"ל בפנים.

19 אף שצ"ל שרש"י מצא מדרש כזה, מ"מ אינו מובן למה שבק רש"י מכילתא על אתר ומביא מדרש בלתי מצוי.

ד. והביאור בזה:

הקושי העיקרי בפירוש הפשוט של
 „כי תראה גו' וחדלת גו'” הוא

(לא רק מצד לשון הכתוב, שלפי
 הפירוש ש„וחדלת מעזוב לו – בתמי”
 נמצא, שתיבת „כי” (שבענינו „משמש
 בלשון דילמא”¹⁵) אינה דבוקה לתיבות
 „תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו”
 הבאות תיכף לאחריו, אלא רק לתיבות
 בהמשך הפסוק, „וחדלת גו'” –

אלא עיקר הקושי הוא בתוכו):

הטעם, בפשטות, שהוצרך הכתוב
 לשלול הקא-סלקא-דעתך ד„וחדלת
 מעזוב לו”, הוא לפי שמדובר כאן
 ב„חמור שונאך”²⁰; ועל כך עולה
 השאלה: בדומה לזה כתיב בפסוק
 שלפניו: „כי תפגע שור אויבך גו'
 תועה” – ושם אין הכתוב מזהיר בלשון
 „וחדלת מלהשיב לו” (וכי”ב) – וא”כ
 תמוה ממה נפשך:

אם נצרכנו לאזהרה מיוחדת
 בשייכות לאויב ושונא, ה” הכתוב
 צריך להזהיר על כך תכף בפעם
 הראשונה שהביא אופן כזה; ואם אין
 נדרשת אזהרה בזה

– דמאי קא משמע לן? וכמו שבכל
 שאר הציוויים שבתורה לא נאמר שאם
 פלוני אינו חפץ לקיים הציווי, עליו
 לקיימו מכל מקום –

למה אמר כן הכתוב בנדון דידן,
 בפעם הב’?

ומזה למד רש”י, אשר „וחדלת גו’”
 בא ללמדנו דין השייך רק לפסוק

דידן; ולכן לא ה” יכול להסתפק
 באמירה בקיצור „ומדרשו . . פעמים
 שאתה חודל”, אלא הוכרח להביא גם
 את המקרים²¹ שבהם „אתה חודל” –
 שמתוכם הנה הנדון (השני) „בהמת
 נכרי ומשאו של ישראל” שייך רק
 בפסוק דידן, ולא (בפסוק הקודם) גבי
 השבת אבידה כנ”ל – ומשום הכי כתיב
 „וחדלת גו’” („פעמים שאתה חודל”)
 בפסוק זה דוקא.

אמנם, עדיין קשה (כנ”ל סעיף א):
 לשם מה הביא רש”י (גם) „זקן ואינו
 לפי כבודו”?

ה. והביאור בזה:

כוונת רש”י במה שהביא „מדרשו”
 אינה לומר פירוש נוסף בפסוק, אלא
 הדברים באים בהמשך לפירוש הא’,
 היינו שהדרש משלים – מיישב קושיא
 צדדית ב(פשט הכתוב

[ועפ”ז מובן גם מה שהאריך רש”י
 בלשונו: „ומדרשו כך דרשו רבותינו” –
 ולא כתב בקיצור (כדרכו) „ומדרשו”:

בכך הדגיש רש”י, שפירוש
 ה„מדרש” בפני עצמו רחוק מפשוטו של
 מקרא (ואינו דרש הקרוב לפשט); זהו
 ענין נפרד של דרש – „ומדרשו כך
 דרשו”, היינו שהדבר נותר בגדר דרש.

129

ואין זאת אלא שמצרפים את
 „מדרשו” לפשט הכתוב, היינו שכוונת
 הכתוב ב„וחדלת” היא גם לרמז „פעמים
 שאתה חודל”].

בסגנון אחר: ע”י הבאת המדרש
 ש„פעמים שאתה חודל” – מיושבת

(21) משא”כ בפ’ תצא ש„והתעלמת” אינו
 מחשבת האדם, כ”א הלאו – „לא תראה אותו
 שתתעלם” (לשון רש”י שם).

(20) כפי’ הת”א (ועד”ז בתיב”ע) ב„וחדלת
 מעזוב לו” – „תשובוק מה זבלך עלוהי”.

וממילא מובן שבכגון דא יכול האדם בקלות להורות היתר לעצמו שלא לקיים הציווי,

ולכן שולל הכתוב בפירושו הנחה כזו – „וחדלת מעזוב לו (בתמי) עזוב תעזוב עמו“.

ועפ"ז מובן מפני מה הקדים רש"י את הנדון ד"זקן ואינו לפי כבודו" ל"בהמת נכרי כו" – לפי שהפטור דזקן ואינו לפי כבודו הוא הגורם העיקרי למחשבת הטעות של האדם שההיתר חל גם לגביו; משא"כ הפטור ד"בהמת נכרי כו" הוא כטעם טפל וסייעתא שהחיוב (בכלל) לא יהי' חמור בעיניו.

וכן מיושב בפשוטות הטעם שלא הזכיר רש"י את הנדון ד"הי' בין הקברות": מדין זה לא ניתן להוציא שום קולא בחיוב פריקה בכללותו, שכן: (א) זהו מקרה בלתי מצוי (שבהמה הנושאת משא נמצאת בבית הקברות; והמוצא הוא כהן). (ב) ועיקר: טעם הפטור שייך לחומר דין טומאת כהן ואינו משום קולא בדין פריקה.

ז. עפ"ז מובן בתוספת ביאור מפני מה נאמר „וחדלת גו" בפסוק דידן דוקא, ולא בפסוק לעיל גבי השבת אבידה (אע"פ שהוא הדין גם גבי השבת אבידה – „פעמים שאתה מתעלם, כנ"ל):

בהשבת אבידה אין מקום לחשש שמצד ה"פעמים שאתה מתעלם" ילמד האדם הוראת היתר להקל בכללות מצוה זו – שכן השבת אבידה, ע"ד הרוב, אינה דורשת טירחא רבה כו'.

– הנדון בפסוק כאן הוא „כי תפגע שור . . חמורו תועה“, והחי נושא את

השאלה הנ"ל (לא בפשט הפסוק, אלא) מפני מה כאן דוקא הוצרך הכתוב לשלול הקא-סלקא-דעתך „שמא תראה . . וחדלת מעזוב לו“ –

דכיון ש"פעמים שאתה חודל", עלול האדם לטעות (או להורות היתר לעצמו), שגם במקרה שאירע לו אין זה חמור כ"כ אם יחדל מעזוב לו²² (כדלקמן).

ולכן שולל הכתוב כאן סברא זו בהוספת „וחדלת גו" (בתמי – אלא) עזוב תעזוב עמו“.

ו. כדי לבאר מהו יסוד החשש שה"פעמים שאתה חודל" עלולות לגרום לקא-סלקא-דעתך הנ"ל – מפרש רש"י מהם „פעמים" אלו:

(א) „זקן ואינו לפי כבודו" – חיוב פריקה נדחה אפילו מפני כבוד האדם (ועאכו"כ מפני חלישות כח האדם);

(ב) „בהמת נכרי ומשאוי של ישראל" – הרי, שאין מטרת המצוה למנוע את צער הבהמה.

וזהו שהקדים רש"י „פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר": אין פירושם של דברים שבדרך כלל, ברוב המצבים, חל הציווי „עזוב תעזוב“, וההיתר ד"וחדלת" („פעמים שאתה חודל") הוא רק במקרים יוצאים מן הכלל, אלא חיוב פריקה הוא מצומצם ומוגבל מלכתחילה, „פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר" – החלוקה ד"חודל" ו"עוזר" היא שוה כביכול, „פעמים" כך ו"פעמים" כך.

(22) ראה ע"ז מלבי"ם ותו"ת כאן.

הזקן²⁷) שבהם ניתנה רשות לצום – (א) תעניות של תשובה, (ב) תעניות כדי למרק נפשו לה';

וי"ל שהם מתאימים לב' האופנים באגרת התשובה: (1) סוף פרק א, (2) ריש פרק שני.

תעניות של תשובה באות בעת עשיית תשובה (או – שלימותה) על חטאים. ולאופן זה מרמז רש"י בנדון ד, בהמת נכרי ומשאו של ישראל: כשאדם חוטא, ח"ו – אזי גופו ונפשו הבהמית נפרדים מן הקדושה ולפי שעה נכנסים תחת ממשלת הקליפה (בבחינת „בהמתו של נכרי”) –

ויחד עם זאת, אפילו פושעי²⁸ ישראל מלאים מצות²⁹ כרמון – „משא של (מצוות –) ישראל”. ובפרט שנשמת איש ישראל, הנה „גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית”³⁰, והיא נשאת בו בשלימותה.

משא”כ התעניות „למרק נפשו לה” באות אח”כ, כשעשה תשובה שלימה (כלשונו ריש פ”ב שם) [או

עצמו, ואפילו בספר דברים²³ קאי ב„שמלתו .. (ל)כל אבידת אחיך”, שבכל אלו ההשבה אינה דורשת טירחא יתרה²⁴.

משא”כ בנדון דידן, גבי פריקה, הרי זו מלאכה שתמיד יש בה טירחא כו'; וכיון ש„זקן ואינו לפי כבודו” פטור, הרי אפשר ללמוד מזה קולא בכללות המצוה, כנ”ל.

ח. ידוע שבפירוש רש”י מרומזים „נפלאות”²⁵ שכתורה – ובענינו:

ע”פ פירוש הבעש”ט²⁶ על פסוק זה, ש„חמור” מרמז על הגוף („חומר שלך”), ו„עזוב תעזוב עמו” פירושו, שאסור „לחדול” מלעזור לו (ולשבור את הגוף ע”י תעניות וסיגופים, אלא יש לבררו ולזככו,

יש לומר, שלפיכך הביא רש”י דוקא ב' אופנים „שאתה חודל” אלו [א] זקן ואינו לפי כבודו, (ב) בהמת נכרי ומשאו של ישראל] – משום שהם מרמזים על ב' האופנים (שהובאו בשו”ע רבינו

(23) תצא כב, ג.

(24) אבל י”ל שמשום זה לחוד אין טעם מספיק שלא לכתוב „וחדלת”, מאחר שסו”ס נקט הכתוב דוגמא ד„שור .. או חמורו” שהשבתם קשורה עם טירחא כו'.

ועפ”ז מובן הכרחו של רש”י לפרש ד„וחדלת” מלמד גם הפטור דבהמת נכרי כו' – אף שלפ”ז צ”ל שצער בע”ח לאו דאורייתא (כנ”ל ס”ב), וא”כ למה לא פ”י וחדלת בא ללמד וְ הפטור דזקן כו' – כי מאחר שלא נאמר וחדלת בפסוק שלפנ”ז (גבי השבת אבידה), עכצ”ל שבא ללמד פטור השייך וְ גבי פריקה, כנ”ל סו”ס ד.

(25) לשון השל”ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(26) היום יום כח שבט. כתר שם טוב (קה”ת) הוספות ס’ טז.

(27) חלק חו”מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד.

(28) עירובין יט, א. חגיגה בסופה.

(29) ואף שהן אז בבחי' גלות בתוך הקליפות (תניא ספ”ט. וראה שם ספ”ז) ומוסיפין כח בהן כו' אין לו לנמוע מלעסוק בהן (הל' ת”ת לאדה”ז פ”ד סו”ג). ופשיטא שבמצות שחייב בהן – החיוב בתקפו גם אז, ובברכת „אשר קדשנו במצותיו וציוונו כו”. והרי בדאי סופו לעשות תשובה ומוציא מהקליפות כל התומ”צ. עיי”ש.

ולהעיר אשר המצות פועלות גם קודם שעשה תשובה (מדסתים בש”ס שם) שלא ישלוט בהם אור של גהינם והן „חומר” לגבי מזבח הזהב. – ולהעיר אשר שינוי החזור לברייתו (כשיעשה תשובה) מלכתחילה אינו קונה (ראה סוכה ל, ב, ב”ק צו, ב).

(30) תניא ספ”ד.

כהן³⁶ – מחוץ ולמעלה ממקום המיתה והטומאה, לפי ש, גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית', כנ"ל.

ועל כן נקט רש"י הנדון דזקן ואינו לפי כבודו דוקא – כי מציאות אמיתית של „הי' בין הקברות” ברוחניות היא דבר שלא יתכן: גם גוף הישראלי הוא מציאות נצחית שאין שייכים בו מיתה והפסד לגמרי; זהו „מעשה ידי להתפאר”³⁷ וישנה בו בחירת הקב"ה³⁸ שאינה מתבטלת והולכת לטמיון ח"ו.

יכול הוא רק להמצא ברשותו של נכרי, אבל אין זה אלא שינוי רשות, שלפי שעה נמצא הוא תחת רשותו, אולם לא שינוי במהות הגוף – שכן גם בשעה זו הרי זה גוף ישראלי. היות עצם גופו של אדם מישראל ברוחניות בתוך „בית הקברות” ממש (מיתה רוחנית) – זהו דבר שלא ייאמר!

וע"ד ההלכה³⁹ – אף אדם מישראל ש(גם) התורה אומרת ש, „נמכר לנכרי”, הנה בשעה זו גופא הרי הוא בכלל „לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, שטרי קודם”.

ט. וזהו גם הביאור ע"פ פנימיות

(36) ראה זהר פרשתנו צה, א ואילך. אגה"ק סי"ב (קית, א).

(37) ראה משנה סנה' ר"פ חלק; כל ישראל כו' לעוה"ב כו' מעשה ידי להתפאר (והכוונה לתח"מ שהיא להגוף). וראה בארוכה תשובות וביאורים סי' ח* ושי"ן.

(38) תניא פמ"ט. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 84. ע"ש.

(39) ס"פ בהר ובתו"כ שם.

(* אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמב ואילך. המו"ל.

שמלכתחילה לא נזקק לזה כי לא חטא ולא פגם כו', אלא שרצונו לבוא לידי „מירוק הנפש לה”³¹ שהי' לרצון לפני ה' וכו', וזה יכול להיות ע"י הקצה השני: כשהאדם שקוע בענינים זכים ורוחניים, ולכן אינו עוסק (כל כך) בעבודה דבירור וזיכוך הגוף, עלול הגוף להשאר במצב מסוים של חומריות וגסות, אשר פועל גסות, ועכ"פ העדר שלימות, במירוק הנפש³² – ולכך נצרכות תעניות הפועלות מירוק וזיכוך הגוף והנפש.

ולזאת מרמז רש"י בנדון דזקן ואינו לפי כבודו: אלו הן התעניות של מי שהוא „זקן” – זה שקנה חכמה³³ – ולכן ההתעסקות בבירור וזיכוך גופו („חמור”) היא אצלו ענין ש, „אינו לפי כבודו”, היינו שירידה היא לגבי כבודו (ומעלתו)³⁴ (הרוחנית); והתעניות למרק נפשו משלימות עבורו את זיכוך הגוף שהי' חסר לו.

ועפ"ז מובן (בפנימיות הענינים) מה שלא הזכיר רש"י את הנדון ד„כהן (ו)הי' בין הקברות” – לפי שענינה של דוגמא זו בעבודה רוחנית הוא (ע"ד ענין „בהמת נכרי ומשאו של ישראל”): הבהמה נמצאת „בין הקברות” – היינו שע"י החטאים ירדו הגוף ונפש הבהמית ל„מקום המיתה והטומאה”³⁵, אבל נשמת ישראל היא בבחינת „בת)

(31) אגה"ת רפ"ד.

(32) ע"ד הפי' בגסה"ר – שהרוחניות היא בבחי' גסות ועביות (לקו"ת לר"ה סב, א).

(33) קידושין לב, ב. תו"כ ורש"י קדושים יט, לב.

(34) להעיר משו"ע אדה"ז שם הל' מציאה ופקדון סעיף לו ובקו"א סק"ז שם.

(35) לשון אדה"ז תניא פכ"ב (כו, ב).

הענינים בב' הפירושים שבדברי רש"י על הפסוק כאן:

לפי פשוטו – „וחדלת מעזוב לו” הוא תמיהה: אדם מישראל ההולך בדרך ישר, כפי ש„האלקים עשה את האדם ישר”⁴⁰, ועובד את ה' ע"פ סדר התורה – עליו אומר הכתוב „וחדלת מעזוב לו – בתמיהה: אסור שיהי' אצלו ענין של תעניות וסיגופים השוברים את הגוף, אלא עליו להתעסק עם הגוף ולבררו ולזככו, כתורת הבעש"ט הנ"ל.

אח"כ בא „ומדרשו” – המורה דרך גם לאלו אשר חטאו ופגמו, או עכ"פ לא הלכו בדרך הישר – וממילא מתחדש האופן של „פעמים שאתה חודל”, כנ"ל.

ומאחר שחלישות הדור אינה מצד בחירת האדם, אלא לפי שכך ברא הקב"ה את הדור, ודאי הדבר, שגם ע"י אופן עבודה זה כפי שהורו הבעש"ט ורבינו הזקן לא נחסר ח"ו מאומה בתיקון החסרון שהי' נעשה ע"י תעניות וסיגופים⁴³,

בדורנו זה ניתנו הכח והיכולת לתקן ענינים בלתי רצויים באופן שאינו כרוך בצער ודאגה, אלא דוקא מתוך שמחה וטוב לבב.

(משיחת ש"פ משפטים תשכ"ו)

ואעפ"כ, מבלי הבט על הנ"ל שמותר להתענות עבור ענין התשובה, ובכלל היתר זה „אפילו מי שאינו יכול להתענות”⁴¹ – כותב רבינו הזקן באגרת התשובה⁴² הוראה ברורה,

ניתן הכח לפעול ענין התשובה ומירוק הנפש באופן של שמירת בריאות הגוף כו'. ע"ש.

ואולי י"ל שזהו טעמו של אדה"ז באגה"ת שם, שאסר להרבות בתעניות של תשובה (אף שבשו"ע שם התיר גם במי שאינו יכול להתענות), כי מכיון שבדורות הללו אפשר בלא הכי שוב אסור לצער גופו.

(43) ראה בכ"ז לקוטי ביאורים לתניא (להר"י קאָרף) ח"ב ע' צב ואילך (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' קה"ת) ע' קלו ואילך). וראה שם (ע' צו ואילך. אגה"ת הנ"ל ע' קמא ואילך) טעם החילוק בין דורות הראשונים ודורות האחרונים. ע"ש. וראה הערה הקודמת. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 184 ואילך.

(40) קהלת ז, כט.

(41) לשון אדה"ז הל' נזקי גוף כו' שם.

(42) פ"ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 531 ואילך ש"ל שהחידוש בתורת הבעש"ט הנ"ל – שלכאורה ה"ז פסק הלכה שאסור לצער הגוף (שו"ע אדה"ז שם) – שגם באופנים הנ"ל שבשו"ע שמותר להתענות, הנה בדורות הללו

